

Hannah Arendtová

My utečenci

(Hannah Arendtová: *Jewish Writings*, Schocken books, New York, 1943)

V prvom rade nemáme radi, keď nás prezývajú „utečencami“. Sami seba nazývame „prišelci“ alebo „imigranti“. Naše noviny sú tie pre „nemec-ky hovoriacich Američanov“ a pokiaľ viem, neexistuje a ani nikdy nebol založený Spolok Hitlerom prenasledovaných ľudí, ktorého názov by naznačoval, že jeho členmi boli utečenci.

Utečenec zvykol byť osobou, ktorá je nútená hľadať bezpečné útočisko, pretože spáchal niečo alebo prejavil politický názor. Nuž, je pravda, že sme museli hľadať bezpečné útočisko, avšak nie preto, lebo sme niečo spáchali a väčšina z nás sa ani len neprisnilo mať radikálne politické názory. Pri nás sa zmenil význam slova „utečenec“. Dnes sú „utečencami“ tí z nás, ktorí mali tú smolu, že sa ocitli v novej krajine bez finančných prostriedkov, a preto museli požiadať o pomoc výbory pre utečencov.

Predtým, než vypukla táto vojna, sme boli ešte citlivejší na pomenovanie utečenci. Robili sme všetko, čo bolo v našich silách, aby sme dokázali iným ľuďom, že sme iba obyčajní imigranti. Vyhlasovali sme, že sme odišli z vlastnej vôle do krajín podľa nášho výberu a odmietali sme, že naša situácia nejako súvisí s „takzvaným židovským problémom“. Áno, boli sme „imigranti“ alebo „prišelci“, ktorí opustili svoju krajinu, pretože jedného pekného dňa nám už nevyhovovalo ďalej zotrvať, proste sme odišli z čisto ekonomických dôvodov. Chceli sme si prebudovať naše životy, to bolo všetko. Človek musí byť silný a optimistický, aby si dokázal prebudovať svoj život. Takže sme veľmi optimistickí.

Náš optimizmus je skutočne obdivuhodný, i keď si to hovoríme sami pre seba. Príbeh nášho zápasu konečne prenikol na verejnosť. Stratili sme domov, ktorý pre nás znamenal dôvernosť každodenného života. Stratili sme zamestnanie, čiže sme stratili sebadôveru v to, že sme na tomto svete aspoň na niečo užitoční. Stratili sme svoj jazyk, teda prirodzenosť reakcií, jednoduchosť v gestách, nestrojené vyjadrenie pocitov. Príbuzných sme zanechali v poľských getách a našich najlepších priateľov povraždili v koncentračných táboroch, čo spôsobilo trhlinu v našich osobných životoch.

Napriek tomu, len čo nás zachránili (a väčšinu z nás museli zachraňovať viackrát), začali sme žiť nanovo a snažili sa nasledovať dobre mienené rady našich záchrancov tak verne, ako sa to len dalo. Povedali nám, aby sme zabudli. A my sme zabudli rýchlejšie, ako si vie ktokoľvek predstaviť. Priateľsky nám pripomínali, že nová krajina sa stane naším novým domovom, takže po štyroch týždňoch vo Francúzsku alebo šiestich v Spojených štátoch sme predstierali, že sme Francúzi alebo Američania. Tí väčší optimisti

spomedzi nás by ešte dodali, že celý svoj predošlý život strávili v akomsi nevedomenom exile a až nová krajina ich teraz naučila, ako vyzerá skutočný domov. Keď nám hovoria, aby sme zabudli na našu predošlú prácu, niekedy namietame. Je však ťažké hodiť za hlavu staré ideály, ak je ohrozený náš sociálny štandard. S jazykom však nepocitujeme žiadne ťažkosti. Optimisti sú už po jednom roku presvedčení, že angličtinu ovládajú rovnako dobre ako svoj materinský jazyk a po dvoch rokoch už slávnostne prisahajú, že angličtinu ovládajú lepšie ako ktorýkoľvek iný jazyk. Svoju nemčinu si už sotva pamätajú.

V záujme toho, aby sme čím skôr zabudli, radšej sa vyhýbame narážkam na koncentračné alebo internačné tábory, ktoré sme zažili takmer vo všetkých európskych krajinách. Mohlo by sa to považovať za pesimizmus alebo nedostatok dôvery v novú domovinu. Okrem toho, tisíckrát nám povedali, že nikto to nechce ani počúvať. Peklo už nie je náboženské presvedčenie alebo vymyslená predstava, ale niečo také skutočné ako domy, kamene a stromy. Zjavne nikto nechce vedieť, že súčasné dejiny vytvorili nové druhy ľudských bytostí - bytosť, ktorú zatvoria do koncentračného tábora jej nepriatelia a do internačného tábora jej priatelia.

O tejto minulosti nerozprávame ani medzi sebou. Namiesto toho sme našli vlastný spôsob, ako zvládať neistú budúcnosť. Keďže každý plánuje, túži a dúfa, robíme to aj my. Avšak odhliadnuc od týchto všeobecných ľudských postojov, usilujeme sa vyjasniť budúcnosť trochu vedeckejšie. Po toľkej smole v minulosti chceme dosiahnuť také budúce smerovanie, ktoré bude na betón isté. Preto opúšťame zem so všetkými jej neistotami a upierame náš zrak smerom k nebu. Hviezdy nám povedia skôr ako noviny, kedy bude porazený Hitler a kedy sa staneme americkými občanmi. Myslíme si, že hviezdy sú spoľahlivejší poradcovia než všetci naši priatelia. Učíme sa z hviezd, kedy máme obedovať s našimi dobrodincami a v ktorý deň máme najväčšiu šancu vyplniť jeden z nekonečného množstva dotazníkov, ktoré sprevádzajú náš terajší život. Niekedy sa už nespoliehame ani na hviezdy, ale skôr na krivky našej ruky alebo znaky nášho rukopisu. A tak sa učíme menej o politických udalostiach, ale viacej o našich drahých ja, i keď psychoanalýza už nejako vyšla z módy. Tie šťastnejšie časy, keď znudené dámy a páni z vyššej spoločnosti viedli rozhovory o svojich spoločenských prehreškoch z raného detstva, sú už nami. Už nechcú počúvať hrôzostrašné príbehy, pretože sama skutočnosť im naháňa husiu kožu. Už netreba počarovať minulosť, ona je dostatočne zakliata v prítomnej skutočnosti. Takže, napriek nášmu vyslovenému optimizmu, používame všetky druhy čarodejných trikov, aby sme vyčarovali duchov budúcnosti.

Neviem, aké spomienky a myšlienky nás po nociach sprevádzajú v snoch. Neopovážim sa vypytovať u druhých, pretože aj ja by som mala byť radšej optimistka. Niekedy si však predstavujem, že aspoň v noci myslíme na našich mŕtvych alebo si spomíname na básne, ktoré sme niekedy

milovali. Dokonca viem pochopiť, ako mohli mať naši priatelia na západnom pobreží počas zákazu nočného vychádzania zvláštny dojem, že nie sme iba „budúci občania“, ale momentálni „nepriateľskí cudzinci“. Samozrejme, počas dňa sa stávame nepriateľskými cudzincami iba „technicky“. To vedia všetci utečenci. Ale keď vám technické dôvody zabránia opustiť svoj dom po zotmení, asi sa nedá vyhnúť niektorým temným špekuláciám ohľadne vzťahu medzi nimi a realitou.

Nie, s naším optimizmom niečo nie je v poriadku. Sú medzi nami aj čudní optimisti, ktorí po mnohých optimistických príhovoroch idú domov a pustia si plyn alebo použijú mrakodrap trochu nezvyčajným spôsobom. Podľa všetkého potvrdzujú, že naša verejne vyhlasovaná bodrosť stojí na nebezpečnej pripravenosti zomrieť. Vychovaní v presvedčení, že život je najvyššie dobro a smrť najväčší des, stali sme sa svedkami a obeťami väčších hrôz, než je smrť a nedokázali sme objaviť vyšší ideál ako život. Preto, i keď nás smrť už nedesí, nemienime a nevieme riskovať naše životy pre nejaký ideál. Utečenci zvykli namiesto bojov (alebo premýšľania o tom, ako sa stať obranyschopným) priať svojim priateľom alebo príbuzným smrť. Ak niekto zomrie, s radosťou si predstavíme, koľkých ťažkostí ho ušetrili. Nakoniec, mnohí z nás skončia so želaním, že aj my by sme mohli byť ušetrení niektorých ťažkostí, podľa čoho aj konáme.

Od roku 1938 (Hitlerovho vpádu do Rakúska) sme videli, ako rýchlo sa môže výrečný optimizmus zmeniť na nemý pesimizmus. Časom sa náš stav zhoršil – stali sme sa ešte optimistickejší a náchylnejší k samovražde. Rakúski židia pod Schusniggom boli nesmierne veselí ľudia. Všetci nezaujatí pozorovatelia ich obdivovali. Bolo to naozaj úžasné, ako hlboko boli presvedčení, že sa im nič nemôže stať. Keď nemecké jednotky obsadili krajinu a kresťanskí susedia začali robiť výtržnosti v židovských domoch, rakúski židia začali páchať samovraždy.

Na rozdiel od iných samovrážd, naši priatelia nezanechávajú žiadne vysvetlenie svojho činu, neobžalávajú, nevinia svet, že donútil zúfaleho človeka, aby sa správal a rozprával veselo až do svojho posledného dňa. Listy na rozlúčku sú bežné, bezvýznamné dokumenty. Takže rozlúčkové reči nad ich otvorenými hrobmi sú krátke, rozpačité, ale plné nádeje. Nikoho nezaujmajú motívy – zdajú sa byť jasné každému z nás.

Hovorím o nepopulárnych faktoch. A ešte horšie je to, že ak chcem doložiť svoj pohľad, nemôžem sa oprieť o základné argumenty, ktoré dnes ohurujú ľudí – o čísla. Dokonca aj tí židia, ktorí zúrivo popierajú existenciu židovského národa, nám dávajú celkom slušnú šancu na prežitie aspoň čo sa čísiel týka – ako inak by potom mohli dokázať, že iba zopár židov je zločincov a že mnohých židov zavraždili počas vojny ako dobrých vlastencov? Vďaka ich úsiliu o záchranu štatistického života židovského národa vieme, že židia mali najnižšiu mieru samovrážd spomedzi všetkých civilizovaných národov. Som si celkom istá, že tieto štatistiky už neplatia, ale neviem to

dokázat na nových číslech. Určite ich však viem doložiť novými skúsenosťami. Hádám by to mohlo stačiť skeptickým dušiam, ktoré nikdy neboli celkom presvedčené o tom, že rozmery ľudskej lebky presne vypovedajú o jej obsahu, alebo že štatistiky kriminality presne odrážajú úroveň národnej etiky. Každopádne, nech európski židia dnes žijú kdekoľvek, nesprávajú sa už podľa štatistických zákonov. Samovraždy už nepáchajú iba panicky vystrašení ľudia v Berlíne a Viedni, Bukurešti alebo Paríži, ale aj v New Yorku a Los Angeles, v Buenos Aires a Montevideu.

Na druhej strane máme veľmi málo správ o samovraždách v getách a samotných koncentračných táboroch. Je pravda, že z Poľska máme veľmi málo záznamov, ale sme pomerne dobre informovaní o dianí v nemeckých a francúzskych koncentrákoch.

Napríklad v koncentráku v Gurs, kde som mala možnosť stráviť nejaký čas, som počula iba raz o samovražde a aj to bolo na základe podnetu ku kolektívnej akcii, zjavne protestu za účelom podráždiť Francúzov. Keď si niektorí z nás všimli, že nás tam dopravili určite „*pour crever*“ („na smrť“ - pozn. *prekladateľa*), všeobecná nálada sa zrazu zmenila na vášnivú odvahu k životu. Všeobecná mienka, že dotyčný človek musí byť neobvykle nespooločenský a ľahostajný k všeobecným udalostiam, ak je stále schopný interpretovať celé nešťastie ako osobnú a individuálnu smolu a podobne, ukončila život človeka osobne aj individuálne. Avšak tí istí ľudia, len čo sa vrátili k svojim individuálnym životom čeliac zdanlivo individuálnym problémom, sa ešte raz preklopili k tomu šialenému optimizmu, ktorý bezprostredne hraničí so zúfalstvom.

Sme prví prenasledovaní sekulárni židia a sme taktiež prví, ktorí (nielen v extrémoch) na to odpovedajú samovraždou. Možno majú pravdu filozofi, ktorí učia, že samovražda je najlepšia a najvyššia záruka ľudskej slobody. Síce nie sme schopní stvoriť náš život alebo svet, v ktorom žijeme, ale aspoň sme slobodní náš život zahodiť a opustiť tento svet. Zbožní židia sa určite nemôžu uchýliť k tejto negatívnej slobode - samovraždu vnímajú ako vraždu, teda zničenie toho, čo človek nikdy nemôže vytvoriť, zasahovanie do práv Stvoriteľa. *Adonaj natan veadonaj lakach* („Hospodin dal, Hospodin vzal“) a ešte by k tomu dodali: *baruch šem adonaj* („nech je požehnané meno Hospodina“). Samovražda, rovnako ako vražda, je pre nich bohorúhačský útok na celé stvorenie. Človek, ktorý zabije sám seba vyhlasuje, že život nie je hodný žitia a svet nie je hodný toho, aby v ňom prebýval.

Napriek tomu naši samovrahovia nie sú pomätení rebeli chrliaci vzdor voči životu a svetu so snahou zavraždiť v sebe celý vesmír. Uprednostňujú tichý a skromný spôsob odchodu. Až sa zdá, že sa ospravedľujú za násilné riešenie svojich osobných problémov. Politické udalosti podľa nich vo všeobecnosti nemajú nič spoločné s ich individuálnym osudom. V dobrých aj zlých časoch by verili výhradne sebe. Teraz v sebe našli neja-

Krajiny a mestá Slovenska - rôznorodé pohľady

ké záhadné nedostatky, ktoré im zabraňujú ísť ďalej. Keďže od útleho detstva cítia oprávnenie na určitý sociálny štandard, vo vlastných očiach sú si nezdarom, ak tento štandard nedokážu ďalej udržať. Ich optimizmus je márný pokus o udržanie hlavy nad vodou. Pod fasádou veselosti sa skrýva sústavný boj so zúfalstvom zo seba samých. Napokon zomrú na istý druh sebeckva.

Ak sme zachránení, cítíme sa pokorení, ak nám poskytnú pomoc, cítíme sa ponížení. Bojujeme ako šialenci za súkromné životy s jedinečnými osudmi, pretože sa obávame toho, že sa staneme súčasťou zástupu biednych *šnorero*v (výraz v jidiš na pomenovanie žobráka alebo príživníka - pozn. *prekladateľa*), ktorých si my, mnohí z nás ako bývalí filantropi, veľmi dobre pamätáme. Ako sme kedysi nepochopili, že takzvaný *šnorer* a nie *šlemiel* (výraz v jidiš na pomenovanie hlupáka alebo babráka - pozn. *prekladateľa*) bol symbolom židovského osudu, tak sa dnes necítíme oprávnení k židovskej solidarite. Neuvedomujeme si, že nejde ani tak o nás ako jednotlivcov, ale o celý židovský národ. Niekedy tento nedostatok porozumenia silne podporovali naši ochrancovia. V tejto súvislosti si spomínam na riaditeľa jedného obrovského charitatívneho koncernu v Paríži, ktorý, vždy keď dostal vizitku nemecko-židovského intelektuála s nevyhnutným titulom „Dr.“, zvykol vykriknúť na plné hrdlo: „Pán doktor, pán doktor, pán Šnorer, pán Šnorer!“

Na židovni v Bratislave.

Poučenie, ktoré plynie z takýchto nepríjemných zážitkov, je dosť jednoduché. Už nás neuspokojovalo byť doktormi filozofie. Naučili sme sa, že ak chceme budovať nový život, musíme si najskôr zlepšiť ten starý. Na popis nášho správania v tomto smere niekto vymyslel milú peknú anekdotu. Jazvečík, ako bezprizorný emigrant, začne so zármutkom hovoriť: „Boli časy, keď som býval bernardín...“.

Naši noví priatelia, dosť ohromení tým množstvom hviezd a slávnych ľudí, iba sotva chápu, že v jadre popisu celej našej zašlej veľkosti leží jedna ľudská pravda – kedysi sme boli niekto, o koho sa iní zaujímali, koho priatelia milovali a majitelia našich nehnuteľností vedeli, že nájom platíme pravidelne. Kedysi sme si mohli kúpiť jedlo a jazdiť metrom bez toho, aby nám niekto hovoril, že sme nežiaduci. Odkedy sa začali o nás zaujímať novinári a hovoriť nám verejne, že máme prestať s mrzutosťou, keď si kupujeme mlieko a chleba, stali sme sa trochu hysterickí. Premýšľame nad tým, ako by sa to dalo docieľiť. Už si dávame čertovský pozor v každom okamihu nášho každodenného života, aby sme sa vyhlí hádaniu, kto sme, aké máme pasy, kde vyplnili naše rodné listy a že Hitler nás nemal rád. Robíme, čo je v našich silách, aby sme zapadli do sveta, kde treba politicky premýšľať, keď si kupujete jedlo.

Za týchto okolností rastie bernardín do čoraz väčších rozmerov. Nemôžem zabudnúť na jedného mladíka, ktorý keď očakával prijatie na určitú pracovnú pozíciu, s povzdychom povedal: „Neviete, s kým sa rozprávate. Bol som vedúcim oddelenia v Karstadte (veľkom obchodnom dome v Berlíne)“. Potom tu je ale aj hlboké zúfalstvo muža v strednom veku, ktorý, aby sa zachránil, prechádza nespočtým množstvom rôznych komisií a nakoniec vykřikne: „Aj tak nikto nevie, kto som ja!“ Keďže s ním nikto nezaobchádzal ako s dôstojnou ľudskou bytosťou, začal posielat telegramy významným osobnostiam a úspešným známym. Rýchlo sa naučil, že v tomto šílenom svete je jednoduchšie byť prijatý ako „významný človek“ než ako ľudská bytosť.

Čím menej môžeme slobodne rozhodovať o tom, kto sme alebo ako chceme žiť, tým viacej si stavíme fasády, aby sme skrývali fakty a hrali rôzne roly. Vyhnali nás z Nemecka, lebo sme boli židia. Ledva sme prekročili francúzske hranice, už sme boli *boches* (hanlivý výraz na Nemcov, v slovenčine by sme použili slovo „nemčúri“ – pozn. *prekladateľa*). Povedali nám, že ak sme naozaj proti Hitlerovým rasovým teóriám, tak by sme mali prijať toto označenie. Sedem rokov sme hrali tú komickú rolu, že sme Francúzi, alebo prinajmenšom budúci občania Francúzska. Avšak na začiatku vojny sme boli internovaní rovnako ako všetci *boches*. Nič na tom, že dovtedy sa väčšina z nás stala takými lojálnymi Francúzmi, že sme si ani nedovolili kritizovať francúzsky vládnucci režim. Preto sme aj vyhlásili, že je v poriadku, aby nás internovali. Stali sme sa prvými *prisonniers volontaires* (dobrovoľní väzni – pozn. *prekladateľa*) v histórii. Po tom, ako Nemci obsadili Francúzsko, vláda musela zmeniť iba názov firmy. Uväznili nás ako Nemcov, neprepustili nás, pretože sme boli židia.

Je to ten istý príbeh na celom svete, ktorý sa neustále dokola opakuje. V Európe nacisti zabrali naše majetky, aby sme v Brazílii ako najlojálnejší členovia *Bund der Auslandsdeutschen* (Zväz zahraničných Nemcov - pozn. *prekladateľa*) museli platiť 30 % z nášho bohatstva. V Paríži sme nemohli opustiť naše príbytky po ôsmej hodine večer, pretože sme boli židia. V Los Angeles sa na nás vzťahujú rôzne obmedzenia, pretože sme „nepriateľskí cudzinci“. Naša identita sa mení tak často, že nikto nevie zistiť, kto vlastne sme.

Nanešťastie, veci nevyzerajú oveľa lepšie, ani keď sa stretneme so židmi. Francúzski židia boli skalopevne presvedčení, že všetci židia prichádzajúci spoza Rýna boli tí, ktorých oni nazývali *Polaks* (Poliaci - pozn. *prekladateľa*) a nemeckí židia *Ostjuden* (východní židia - pozn. *prekladateľa*). Tí židia, ktorí naozaj prišli z východnej Európy, nemohli súhlasiť so svojimi francúzskymi súkmeňovcami, a preto nás prezývali *Jeckes*. Synovia tých, ktorí neznášali *Jeckes* (druhá generácia narodená vo Francúzsku a už riadne asimilovaná), sa stotožňovali s myslením francúzsko-židovskej vyššej vrstvy. Takže, v tej istej rodine vás môže otec volať *Jecke* a syn *Polak*.

Od vypuknutia vojny a katastrofy, ktorá postihla európske židovstvo nám prostý fakt, že sme utečenci (s výnimkami potvrdzujúcimi pravidlo), zabránil nadväzovať kontakty s domácou židovskou spoločnosťou. Tieto, nepísané sociálne zákony, síce nikdy verejne nepriznané, silne ovplyvňujú verejnú mienku. Táto tichá mienka a prax je pre náš každodenný život dôležitejšia ako všetky oficiálne vyhlásenia o pohostinnosti a dobrej vôli.

Človek je sociálny tvor, a keď sa jeho sociálne väzby pretrhnú, nemá ľahký život. Morálne štandardy sa oveľa ľahšie dodržiavajú, ak sme súčasťou tkaniva spoločnosti. Veľmi málo jednotlivcov si dokáže udržať integritu, ak je ich sociálny, politický a právny status úplne popletený. Keďže nám chýbala odvaha bojovať za zmenu nášho sociálneho a právneho statusu, mnohí z nás sa rozhodli skúsiť zmenu svojej identity. A toto zvláštne správanie veci iba zhoršuje. Zmätok, v ktorom dnes žijeme, je čiastočne výsledkom našej vlastnej práce.

Jedného dňa niekto napíše skutočný príbeh židovskej emigrácie z Nemecka. Bude musieť začať opisom pána Cohna z Berlína, ktorý bol vždy na 150 % Nemcom, nemeckým supervlastencom. V roku 1933 tento pán Cohn našiel útočisko v Prahe a veľmi rýchlo sa stal presvedčeným českým vlastencom. Takým skutočným a lojálnym českým patriotom, ako bol nemeckým vlastencom. Postupom času, niekedy v roku 1937 začala česká vláda už pod tlakom nacistov vyháňať židovských utečencov bez ohľadu na to, ako silno sa stotožňovali s perspektívou českého občianstva. Náš pán Cohn teda odišiel do Viedne, a aby sa prispôbil tamojším pomerom, mal sa stať rakúskym vlastencom. Nemecká invázia ho prinútila opustiť krajinu. V Paríži sa ocitol v nesprávnom čase, preto nikdy nedostal riadne povolenie na trvalý pobyt. Keďže vo svete zbožných prianí sa už pohyboval ako ryba vo vode, odmietal brať vážne prosté administratívne opatrenia s tým, že plánoval

prežiť svoj ďalší život vo Francúzsku. Aby sa prispôbil francúzskemu národu, začal sa odvodzovať od „nášho“ predka Vercingétorixa (náčelník galských kmeňov – pozn. *prekladateľa*). Myslím, že ďalšie dobrodružstvá pána Cohna už nemusím uvádzať. Pokým sa pán Cohn nerozhodne, že je tým, kým naozaj je, teda židom, nikto nevie predpovedať, akými šialenými zmenami ešte bude musieť prejsť.

Človek, ktorý chce stratiť svoje ja, objaví, že možnosti ľudskej existencie sú vskutku nekonečné, takisto ako stvorenie. Avšak opätovné získanie novej osobnosti je rovnako ťažké a beznádejné ako nové stvorenie sveta. Nech robíme čokoľvek, nech sa hráme na kohokoľvek, odhaľujeme iba našu nepríčetnú túžbu prejsť zmenou, nebyť židmi. Všetky naše aktivity sú zamerané na dosiahnutie tohto cieľa. Nechceme byť utečenci, pretože nechceme byť židia. Hráme sa na anglofónnych ľudí, pretože imigranti, ktorí v posledných rokoch hovoria po nemecky, sú označovaní za židov. Nenazývame samých seba ľuďmi bez štátnej príslušnosti, pretože väčšina ľudí na svete bez štátnej príslušnosti sú židia. Sme ochotní stať sa lojálnymi Hotentótmi, len aby sme zakryli fakt, že sme židia. Nedosahujeme úspech a ani nemôžeme uspieť. Spod pokrývky nášho „optimizmu“ vykúka beznádejný smútok asimilacionistov.

Pri nás z Nemecka nadobudlo slovo „asimilácia“ „hlboký“ filozofický význam. Iba ťažko si viete predstaviť, ako vážne sme to brali. Asimilácia nevyhnutne neznamená prispôbenie sa krajine, kde sme sa náhodou narodili a ľuďom, ktorých jazykom náhodou hovoríme. V zásade sa prispôbujeme všetkému a všetkým. Tento postoj sa mi celkom vyjasnil slovami môjho krajana, ktorý zjavne vedel, ako vyjadriť svoje pocity. Len čo prišiel do Francúzska, založil jednu z tých asimilačných spoločností, v ktorých sa nemeckí židia navzájom uisťovali, že už sú Francúzi. Hneď na úvod povedal: „Boli sme dobrými Nemcami v Nemecku, a preto budeme aj dobrými Francúzmi vo Francúzsku.“ Obecenstvo oduševnene tleskalo, nikto sa nesmial. Boli sme šťastní, že sme sa naučili, ako máme dokázať našu lojalitu.

Ak by bolo vlastenectvo vecou rutiny alebo cviku, mali by sme byť najväčšími vlastencami na svete. Vráťme sa ešte k nášmu pánu Cohnovi. Určite zlomil všetky rekordy. On je ten ideálny imigrant, ktorý vždy a v každej krajine, do ktorej ho zaveje hrozný osud, ihneď zbadá miestne hory a obľúbi si ich. No, keďže vlastenectvo sa zatiaľ nepovažuje za vec cviku, je ťažké presvedčiť ľudí, ktorí majú radi úprimnosť, o našich opakovaných premenách. Tento boj spôsobuje tú veľkú netoleranciu našej spoločnosti. Požadujeme plné uznanie bez našej národnostnej skupiny, pretože nie sme v pozícii, aby sme ho od domácich získali. Domáci, ktorí čelia takým čudným bytostiam ako sme my, začnú byť podozrievaví. Z ich pohľadu je pochopiteľná iba lojalita, ktorá musí spravidla existovať len k našim krajinám pôvodu. Preto je

náš život taký trpký. Túto podozrievavosť by sme mohli prekonať, ak by sme vysvetlili, že v pôvodnej krajine sme boli vlastencami, ale osobitými, s ohľadom na to, že sme židia. Aj keď to vlastenectvo bolo vskutku úprimné a hlboko zakorenené. Dôkazom sú hrubé zväzky kníh, ktoré sme napísali. Zaplatili sme horu byrokracie, aby nám preskúmala jeho starobylosť a vysvetlila ho štatisticky. Vyzvali sme učencov, aby napísali filozofické rozpravy o osudom predurčenej harmónii medzi židmi a Francúzmi, židmi a Nemcami, židmi a Maďarmi, židmi a ... Naša dnes tak často spochybňovaná lojalita má dlhú históriu. Je to 150-ročná história asimilovaného židovstva, ktorému sa podaril husársky kúsok: napriek neustálemu dokazovaniu svojho nežidovstva, všetci rovnako úspešne zostali židmi.

Zúfalý zmätok týchto „odyseovských“ tulákov, ktorí (na rozdiel od svojho slávneho predobrazu) nevedia, kto sú, možno ľahko preukázať ich dokonalou mániou zatracovať svoju identitu. Táto posadnutosť má oveľa staršiu históriu ako posledných desať rokov, ktoré odhalili hlbokú nezmyselnosť našej existencie. Sme ako ľudia s utkvelou predstavou, ktorí jednoducho musia neustále znova a znova zahaľovať svoju domnelú stigmu. Preto sa oduševnene nadchýname každou novou príležitosťou, ktorá, tým že je nová, v našich očiach dokáže urobiť zázraky. Sme fascinovaní každou novou národnosťou, tak ako je kyprá žena nadšená každými novými šatami, ktoré jej sľubujú osí driek. Nové šaty sa jej však páčia len dovtedy, pokým verí v ich zázračné kvality. Len čo zistí, že šaty jej nezmenili jej postavu (statuře), a mimochodom ani jej postavenie (status), zahodí ich.

Nieкого môže prekvapiť, že nás tá zjavná zbytočnosť všetkých našich podivných maskovaní ešte neznechutila. Ak je pravda, že ľudia sa iba zriedkavo poučia z dejín, tak je tiež pravda, že by sa mohli poučiť z osobných skúseností, ktoré sa v našom prípade v čase neustále opakujú. Predtým, než do nás hodíte prvý kameň, zapamätajte si, že byť židom znamená nemať žiadny právny status v tomto svete. Ak by sme priznali skutočnosť, že sme iba židia, znamenalo by to, že sa vystavujeme osudu ľudských bytostí, ktoré, bez ochrany špecifickým zákonom alebo politickým dohovorom, sú iba ľudské bytosti. Ťažko si viem predstaviť nebezpečnejší prístup, keďže žijeme vo svete, v ktorom ľudské bytosti ako také prestali už nejakú dobu existovať. Spoločnosť objavila diskrimináciu ako obrovskú sociálnu zbraň, ktorou môže zabíjať ľudí bez krviprelievania. Pasy, rodné listy a niekedy aj potvrdenia o dani z príjmu už nie sú iba formálnymi dokumentmi, ale záležitosťami sociálnych rozdielov. Je pravdou, že väčšina z nás je úplne závislá od sociálnych štandardov. Strácame sebadôveru, keď nás spoločnosť neuzná. Sme a vždy sme boli pripravení zaplatiť akúkoľvek cenu za to, aby nás spoločnosť prijala. Rovnako je pravdou, že tí niekoľkí z nás, ktorí sa pokúsili ustáť to bez týchto prispôsobovacích a asimilačných trikov a komédií, zaplatili oveľa vyššiu cenu, akú si mohli dovoliť. Ohrozili si ten zlomok šancí, ktoré majú aj štvanci vo svete postavenom na hlavu.

Vysvetliť postoj tejto hŕstky, ktorú Bernard Lazare nazýva „vedomí páriovia“, možno iba nedávnymi udalosťami rovnako nedostatočne, ako postoj nášho pána Cohna, ktorý sa chcel všemožne prebrať nahor. Obaja sú synovia 19. storočia, ktoré síce nepoznalo právnych alebo politických vydedencov, avšak poznalo veľmi dobre sociálnych páriov a ich náprotivkov – sociálnych parvenu. Moderné židovské dejiny, ktoré začali židmi na kráľovských dvoroch, pokračovali židovskými milionármi a filantropmi, sú náchylné zabúdať na druhú vetvu židovskej tradície – tradíciu Heineho, Rahel Varnhagen, Šoloma Alejchema, Bernarda Lazara, Franza Kafku alebo dokonca Charlieho Chaplina. Je to tradícia menšiny židov, ktorí sa nechceli stať karieristami, ale uprednostňovali status „vedomých páriov“. Všetky vyhlásené židovské kvality – „židovské srdce“, ľudskosť, humor, nezaujatá inteligencia – sú kvality páriov. Všetky židovské nedostatky – netaktnosť, politická hlúposť, komplexy menejcennosti a mamonárstvo – sú význačné pre karieristov. Vždy existovali židia, ktorí nepovažovali za hodné zmeniť svoj ľudský prístup a prirodzenú schopnosť preniknúť do reality za úzkoprososť kastového ducha alebo za finančný svet, ktorý je z podstaty nereálny.

História nanútila status vydedencov rovnako obom skupinám – páriom aj parvenu. Tí druhí ešte neprijali ohromnú múdrosť Balzacovho „On ne parvient pas deux fois“ (To šťastie nemá človek dvakrát – pozn. prekladateľa). Preto nerozumejú divokým snom tých prvých a cítia sa poníženi, keď znášajú rovnaký osud. Tých pár utečencov, čo tvrdia, že treba hovoriť pravdu až na pokraj „neslušnosti“, získa výmenou za svoju nepopulárnosť jednu bezcennú výhodu – dejiny už nie sú pre nich zatvorenou knihou a politika už nie je výsadou kresťanov. Vedia, že postavenie židovského národa v Európe mimo zákona predchádzalo rovnakému procesu s väčšinou ďalších európskych národov. Utečenci, hnaní z krajiny do krajiny, predstavujú predvoj svojho ľudu, ak si ponechajú svoju identitu. Židovské dejiny po prvýkrát nie sú oddelené, ale previazané s dejinami iných národov. Porozumenie medzi európskymi národmi sa vytratilo, keď (pretože) dovolili vylúčenie a prenasledovanie svojho najslabšieho člena.

Z ANGLICKÉHO ORIGINÁLU PRELOŽIL IGOR ANDRÉ